

ÉMILE CHANEL: L'ÉCOLE MAL AIMÉE

A rosszul szeretett iskola

Párizs, 1974. Le Centurion. 210 oldal

Furcsán hangzik a cím pontos magyar fordítása: „A rosszul szeretett iskola.” Ha a könyvet lefordítanák magyarra, jobban hangzó címet kellene keresni, s a mondanivalót is figyelembe véve, ezt javasolhatnánk: „*Hogy megszeressék az iskolát.*” Ez a célhatározói alárendelt mellékmondat mutatná legpontosabban a szerző szándékát. Elmondja ugyan, miért nem szerették régen, miért nem szeretik ma a tanulók az iskolát, de jóval nagyobb nyomtatékot kap a cél, a javítás szándéka.

Szerzte Európában jelennek meg cikkek, tanulmányok arról, hogy az iskola nem vonzza a gyerekeket, a serdülőket. A szerzők általában azzal próbálnak felelni a felvetett kérdésmegre, hogy az olvasó elé vázolják a jövődő vagy inkább az *eszményi* iskola képét. Émile CHANEL lehetségesnek tartja a változást a ma iskolájában is. Szerinte ma is vannak iskolák, amelyeket otthonuknak éreznek a tanulók, sőt, hátrányos helyzetű iskolákhoz, rosszul felszerelt kis falusi iskolákhoz ragaszkodnak a tanítványok; neves írók és közéleti férfiak, akik ilyen helyen végezték elemi tanulmányaikat, szeretettel emlékeznek vissza egykori iskolájukra.

Mi hát az oka, hogy annyi iskolát nem szeretnek, szinte — mint az egyik fejezetcím mondja — börtönnel éreznek a tanulók? Erre próbál CHANEL választ keresni a könyv első részében. Vizsgálja a kérdést a tanuló, az iskola és a család szempontjából. Nem hiszi, hogy a fegyelem, a kötöttség lenne a fő oka. Az iskola már mintegy száz éve humanizálódik. Ami a fegyelméből megmaradt, arra nagyrészt szükség van. A büntetés csak akkor hagy nyomot a gyerekekben, ha a nevelő ridegen ítélkezik felette, ha számon tartja az elkövetett vétséget, ahelyett, hogy rögtön elfelejtene. A baj leginkább a *nevelő és a nevelt közötti személyes kapcsolat hiányában van*: a nevelő vagy elzárkózik a katedra fellegvárába, vagy a nagy tanulólétszám miatt nem tud tanítványaival személyes kapcsolatot találni. A könyv egy másik helyén 1968 nagy megrázkódtatását is a francia iskola és pedagógus ridegségével magyarázza. (Holott más szakírók ellenkező irányban keresik a magyarázatot, a fiatalok elkényeztetésében. L. LÉON MICHAUD: A fiatalok és a tekintély. Ismertette BOROND Ágnes. Pedagógiai Szemle 1975/6., 565—566. 1.)

A második és legterjedelmesebb rész sorolja el és indokolja azokat a tennivalókat, amelyek megszerethetők az iskolát „à tous les degrés de l'enseignement”, tehát az elemitől az egyetemig. Az elemi iskolát említettem mint első fokozatot, mert a szerző szerint az óvoda ezen a téren már igen nagy eredményeket ért el. Amit ír, nem éri váratlanul az olvasót, inkább a tények csoportosításában hoz újat. Legfontosabbnak ítéli a katedra szellemének megszüntetését, a nevelő elvegyülését a gyerekek közé, a tanulók egyéni megismerését, az egyéni bánásmódot. Ez nem történhet az iskola működési körének szélesítése nélkül, az iskolai nevelésnek — sokkal jobban, mint eddig — ki kell terjednie a sportra, művelődésre, szórakozásra és a termelő munkára. Rokonszenves a szerzőnek az a javaslata, hogy tartsanak kisebb állatokat az iskolában, és a tanulók gondozzák őket. A legfontosabb, hogy az iskola ne okozzon szorongást, még a legérzékenyebbeknek sem, hanem mindent a derű légköré vegyen körül. A gyermek, a serdülő legyen *boldog* a iskolában — az „heureux” alighanem a könyvben legtöbbször előforduló melléknév. Ne legyen versenyszellem, töröljenek el mindent, ami aggodalmat okozhat. Legyen a tanuló a lehetőségekhez mérten a legzabababb, a legkevésbé kötött.

Az olvasóban ezek a javaslatok két komoly kérdést vetnek fel. Az egyik: CHANEL nem akarja teljesen uniformizálni a pedagógust, szerinte az introvertált és extrovertált ember egyaránt lehet jó nevelő, de csak egyféle nevelői magatartás vonzza a tanulókat: az olyan, amelyet ő leír — a másféle magatartás nem ébreszthet szeretetet. De hát akkor mi az oka, hogy a legtöbb tanárt tanítványainak egy része szereti, másik része nem; hogy nagyon kevés a mindenkinek rokonszenves vagy mindenkinek ellenszenves nevelő? Nem szükségeszerű tartozéka ez a nevelésnek? Hiszen — éppen CHANEL hangsúlyozza — ahány tanuló, annyiféle jellem és érzelmi igény!

A másik kérdés: lehet-e előírni — eltekintve az általános követelményektől —, hogy milyen legyen a tanári magatartás? A tanár csak akkor nevelhet jól, ha az egyéniségének megfelelő magatartást választja; ha meghamisítja magát, pedagógiai tévútra kerül. Még a szívélyesség szempontjából sincs másként. Láthatunk tanárokat, akik hűvösen udvariasak diákjaikkal szemben, mégis sok fiatalt vonzanak.

Sokszor találkozunk ezeken a lapokon ROUSSEAU nevével, a szerző szemlátomást őt követi, bár észleli a hibákat. Kevesebbet, de egyértelműen pozitív értékeléssel emlegeti MAKARENKÓT.

A tanulmány harmadik nagy egységében a szerző szembesíti javaslatait az élet és az iskola igényeivel. A fő kérdés: a *fegyelem*. Egyértelműen elutasítja a fegyelem nélküli iskola eszmé-

jét, mert a társadalom nem élhet fegyelem nélkül, szükség van rá a munkában, de a tanulásban is; még a tanulók pusztá együttlétének is nélkülözhetetlen feltétele. Fegyelem nélkül csak anarchia van, az iskolában és a társadalomban egyaránt. Sőt — ezt korunk minden pedagógusának meg kell szívlelnie! — napjaink kolosszális méretű fejlődése az egyéntől különleges fegyelmezettséget kíván. A rend és a gyermeki boldogság nem összeférhetetlen, bár ellentétbe kerülhetnek egymással. A teljesen szabadjára engedett svéd gyerekek nem boldogok, sőt szemlátomást kiegyensúlyozatlanok, lázadoznak.

A könyvnek ez a része meggyőző. Arról azonban nem vagyunk meggyőződve, hogy nincs ellentét közte és az előző rész között.

Az utolsó fejezet a különleges pedagógiai gondoskodást igénylő iskolásokról (debilisek és kiváló értelmi képességűek) szól.

A szerző elképzelése kompromisszumnak látszik a szabályt nem ismerő ultraliberális iskola és a valóság követelte, szabályozott oktatás-nevelés között. Egyben-másban vitatható, illúzióktól nem mentes kompromisszumról van szó. Aligha lesznek például valaha is tömegesen olyan diákok, akik türelmetlenül várják a szünidő végét... A recenszens négy elvi kérdésben osztja teljesen a szerző véleményét. 1. Az óvodában már jelentős szerephez jutott gyermeki kreativitást ki kell terjeszteni az iskolára. 2. Legyen teljesen őszinte a nevelő és a tanuló kapcsolata, semmiképpen nem szabad az iskolásokat színlelésre kényszeríteni. 3. A nevelést és — amennyire lehet — a tanítást a tanuló egyéniségéhez kell szabni. 4. Az *önhibájukon kívül* hátrányos helyzetűek kapják meg a felzárkózáshoz szükséges segítséget.

A többi kérdésben CHANEL nézeteivel mindenképpen vitakozni kell. Leginkább azért, mert kevésbé számol a nevelés közvetlen és közvetett *társadalmi* feltételeivel. Vajon valóban olyan boldog lenne-e az a boldog gyermek? Nem unna-e rá a sok boldogságra? Nem szerves rész-e a nevelődésnek néhány kudarcélmény, nem kell-e a növekvő embert idejében hozzáedzeni a frusztrációkhoz?

Dehát viták nélkül nem juthat előbbre a nevelés ügye.

BÁN ERVIN

EDWARD SHORT: EDUCATION IN A CHANGING WORLD

Nevelés a változó világban

Oxford, 1974. Alden and Mowbray Ltd at the Alden Press. 148 oldal

Mit vár a modern társadalom a neveléstől? E. SHORT fejtegetéseinek ez a konklúziója: a legfontosabb a személyiségformálás. Ősi szociális igény, hogy az ember egy közösség tagja legyen. A nevelés feladata, hogy egyrészt önálló személyiséggé alakítsa a fiatalokat, másrészt képessé tegye őket arra, hogy kapcsolatokat tudjanak teremteni másokkal. A formális nevelés azonban nem mindig biztosítja a személyiség kialakulását. A nevelés régi problémája, hogy az egyén kibontakozásához szabadság kell, a társadalom viszont konformizmust kíván tagjaitól. Az iskolától elvárja, hogy az új nemzedéknek átadja a felhalmozott tudásanyagot, érték- és hitrendszert, melytől folyamatosága függ. Ez a funkció konformitást kíván. De az iskolának az is feladata, hogy segítse az egyént önmaga és későbbi funkciója megtalálásában. Ez viszont ellentétes a konformitással.

A II. világháború után egyre többen ismerik fel, hogy az ember csak társadalomban élhet, képességei csak akkor fejlődhetnek ki, ha együtt él környezetével. Azok az iskolák, amelyek igyekeznek szintézisbe hozni a szabadságot a konformizmussal, szakítottak a stabil társadalomról alkotott felfogással. De ha elfogadjuk a társadalom instabilitását, felmerülnek a kérdések: a most tanult jártasságokkal és készségekkel meg tudják-e állni helyüket a fiatalok a jövő társadalmában? Mennyiben alkalmazkodjunk a hagyományosan elfogadott normákhoz? Az oktatást nem lehet elszigetelni a társadalom változásaitól, de a formális nevelés csak egyetlen tényező a gyermek személyiségét alakító számos hatás között. Az ember egész életében nevelődik, s az iskolán kívüli nevelés sokkal intenzívebb lehet.

A tudomány és a technika párhuzamosan fejlődött az emberekkel, a kőbaltától az űrhajóig. A kérdés az, hogy az ember lépést tud-e tartani ezzel a fejlődéssel. A mechanika korában csak a gépeket használták ki, az ember képességeit nem. Ma már az elektromos energia felhasználása átalakította a mindennapi életet, az ipart, kommunikációt. Az ember szabadulni akar a szűk specializációtól, előtérbe került a kreativitás, eredetiség, perceptivitás. Éppen ezért ma már nem lehet konzervatív a nevelés, nem nevelheti úgy letűnt világ számára a fiatalokat.

A tudomány és a technika fejlődése megváltoztatta az életet, de az iskola 40 év alatt alig változott. El kell vetni a régi tananyagot, vizsgarendszert, szűk körű tantárgyakat. Meg kell tanítani a gyermekeket tanulni. De nem a lexikális tudás a fontos, hanem azt kell megtanulni, honnan szerezenek információt. Ma már kevés az olyan ember, aki egész életében egy foglal-